

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSSR ze dne 26.10.1963, sp. zn. 2 Cz 76/63, ECLI:CZ:NS:1963:2.CZ.76.1963.1

Číslo: 7/1964

Právní věta: Ak opustí učeň predčasne učilište, nevzniká podniku nárok na zaplatenie náhrady za poskytnuté bezplatné hmotné zabezpečenie učňa, a to aj v tom prípade, že v učebnej zmluve bola výslovne zjednaná povinnosť vrátiť podniku náklady hmotného zabezpečenia, ak učeň svojvoľne preruší učebný pomer.

Soud: Nejvyšší soud ČSSR

Datum rozhodnutí: 26.10.1963

Spisová značka: 2 Cz 76/63

Číslo rozhodnutí: 7

Číslo sešitu: 1-2

Typ rozhodnutí: Rozhodnutí

Hesla: Smlouvy

Předpisy: 141/1950 Sb. § 36
§ 337 89/1958 Sb. § 2 130/1958 Ú. 1. § 4

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalovaný uzavrel so žalujúcim podnikom učebnú zmluvu a na základe nej nastúpil do učobného pomeru u žalujúceho podniku pre obor baník pre dobývanie uhlia. Podnik sa v zmluve zaviazal okrem iného poskytovať žalovanému bezplatne ubytovanie a celodenné stravovanie. Naproti tomu učeň súhlasil v zmluve výslovne s tým, že pri svojvoľnom zrušení učebného pomeru uhradí podniku náklady za stravovanie a ošatenie. Zmluvu podpísal taktiež otec učňa a prijal spoluzodpovednosť za prípadné splnenie uvedeného záväzku.

Žalovaný však ujednanú učebnú dobu nedokončil a 6. októbra 1959 opustil učilište podniku.

Dňa 28. apríla 1961 podal žalujúci podnik proti žalovanému učňovi a jeho otcovi žalobu na zaplatenie 5390,70 Kčs s prísl. s odôvodnením, že prvý žalovaný svojvoľne opustil učilište a je preto podľa zmluvy povinný nahradiť podniku náklady na stravovanie a ubytovanie, ktoré podnik za dobu 357 dní jeho pobytu v učilišti vynaložil.

Žalovaní sa bránili tým, že prvý žalovaný neopustil učilište svojvoľne, ale pre závažné zdravotné ťažkosti, ktoré sa u neho prejavovali po utrpenom pracovnom úraze.

Okresný súd v Trnave však neuznal námietky žalovaných za dôvodné a žalobe v plnom rozsahu

vyhovel.

Krajský súd v Bratislave rozhodnutie súdi prvého stupňa potvrdil.

Najvyšší súd rozhodol na sťažnosť pre porušenie zákona podanú generálnym prokurátorom, že rozsudkom oboch súdov bol porušený zákon.

Odôvodnenie:

V danom prípade išlo o nárok na zaplatenie náhrady za bezplatné hmotné zabezpečenie, poskytnutí za trvania učebného pomeru učňovi, ktorý predčasne opustil učilište. Hmotné zabezpečenie učňov je poskytované podľa vyhlášky Ministerstva školstva a kultúry č. 130/1958 Ú. l. učňom niektorých preferovaných odvetví a v ostatných odvetviach s ohľadom na sociálne pomery učňa, ktoré je v mnohom smere obdobou zabezpečenia, akého sa dostáva v niektorých prípadoch žiakom odborných a vysokých škôl, tak isto ako je i učebný pomer podľa platných predpisov v mnohom blízky žiakovskému pomeru na školách, a to čo do jeho náplne, poslania a spoločenského významu. Podľa ustanovenia § 11 vyhl. č. 130/1958 Ú. l. sa tiež hodnota poskytovaného hmotného zabezpečenia posudzuje pre účele dane zo mzdy ako štipendium. Vzhľadom k tejto povahe bezplatného hmotného zabezpečenia nemožno na učňovi, ktorý - hoci i z vlastnej viny - opustí učenie, požadovať vrátenie pôžitkov, ktorých sa mu v tejto forme dostane, tak iste ako nemožno v obdobných situáciách požadovať vrátenie nákladov, vynaložených na ubytovanie a stravovanie žiakov, alebo úhradu hodnoty pracovných úlav, poskytnutých účastníkom mimoriadnych foriem štúdia. Pri opačnom výklade by boli učni postavení neodôvodnene do horšej situácie než žiaci škôl.

Naša socialistická spoločnosť má mimoriadny záujem na zvyšovaní vzdelanosti ľudu a podporuje všetky formy zvyšovania všeobecnej i odbornej pripravenosti jednotlivých občanov. Prejavuje sa to i v tom, že všeobecné i odborné vzdelanie je zásadne poskytované bezplatne. Jedna z foriem poskytovania odborného a všeobecného vzdelania je tiež výchova v učebnom pomere. Zásada bezplatnosti tohto vzdelania je výslovne vyjadrená v ustanovení § 2 zák. č. 89/1958 Zb.

Podmienkou pre poskytovanie bezplatného hmotného zabezpečenia podľa § 4 až 8 vyhl. č. 130/1958 Ú. l. je nepochybne existencia takého zabezpečenia viazané na podmienku úspešného ukončenia učobného pomeru. Nemožno dovodiť, že by pri predčasnom skončení učebného pomeru odpadol právny dôvod pre poskytovania hmotného zabezpečenia so spätnou účinnosťou a že teda už od počiatku učebného pomeru bolo toto plnenie poskytované bez právneho dôvodu. Nemožno sa tiež domáhať náhrady tohto zabezpečenia podľa ustanovení o náhrade škody.

Zo všetkého, čo bolo uvedené, vyplýva záver, že pokiaľ učeň opustí predčasne učilište, nevzniká podniku nárok na vrátenie náhrady za poskytnuté bezplatné hmotné zabezpečenie (Porov. stanovisko Najvyššieho súdu Cpj 42/63).

V danom v konkrétnom prípade treba ešte posúdiť, aký význam má ta skutočnosť, že priamo v učebnej zmluve bola výslovne zjednaná povinnosť vrátiť podniku náklady hmotného zabezpečenia, ak učeň svojvoľne preruší učebný pomer. Pripustiť možnosť zjednávať v učebnej zmluve s právnou účinnosťou podobné podmienky by znamenalo poprieť všetko, čo bolo hore uvedené. Bez ohľadu na spoločenský záujem a na platnú právnu úpravu by sa tak dávala podniku možnosť vymáhať na učňoch, ktorí podobný záväzok v zmluve, spravidla ešte ako maloletí, podpísali, plnú náhradu za bezplatne poskytnuté hmotné zabezpečenie. Išlo by často o vysoké čiastky, ktorými by bol mladý občan hneď pri nástupe do života zaťažený. Podobné ujednania učebnej zmluvy treba preto považovať za neplatné podľa § 36 ods. 1 obč. zák., lebo sú v rozpore so zákonom (§ 2 zák. č. 89/1958 Zb.) i so všeobecným záujmom.

Pokiaľ teda súdy na základe takého ujednania a s poukazom na ustanovenie § 337 obč. zák. zaviazali žalobcu na zaplatenie čiastky 5390,70 Kčs, porušili tým zákon v ustanoveniach § 337 obč. zák., § 2 zák. č. 89/1958 Zb., vyhl. č. 130/1958 Ú. l. a § 36 ods. 1 obč. zák.

Poznámka:

Najvyšší súd sa zaoberal riešením otázok nárokov podniku proti učňom, ktorí predčasne a neodôvodnene opustia učilište dňa 25. júna 1963 pod Cpj 42/63 a zaujal toto stanovisko:

Ak opustí učeň predčasne a bezdôvodne učilište (analogická situácia je v prípade výpovedi učňa zo strany podniku z dôvodu ním zavineného podľa § 12 ods. 1 písm. b) zák. č. 89/1958 Zb.), uplatňujú podniky proti učňovi (zastúpenému v konaní po dobu maloletosti zákonným zástupcom), resp. proti osobám zo zákona povinným starať sa o výživu a výchovu učňa (porov. § 35 zák. o rod. práve) tieto nároky:

1. Nárok na príslušný diel obecných nákladov na odborné a všeobecné vzdelanie, resp. na mimoškolnú a mimopracovnú výchovu:

Tento nárok nemožno uznať za oprávnený. Z ústavnej zásady vyjadrenej v čl. 24 a zo školského zákona (§ 2 zák. č. 186/1960 Zb.), ktorý začleňuje odborné učilište ako základnú organizačnú formu výchovy učňa i učňovské školy (obdobne je treba posudzovať i učňovské strediská v podnikoch, ktoré dopĺňujú výchovu mládeže, plynie, že školské vzdelanie, teda i vzdelanie poskytované v učňovských školách (odborných učilištiach, učňovských strediskách) je bezplatné. Ak nie je preto možno požadovať náhradu vynaložených nákladov na výchovu v prípade, že žiak štúdia zanechá alebo je z neho vylúčený, nemožno požadovať takú náhradu ani po učňovi (zrov. § 2 posledná veta zák. č. 89/1958 Zb.).

2. Nárok na vrátenie finančného zabezpečenia poskytnutého učňovi:

Základným predpisom, ktorý toto zabezpečuje upravuje, je vyhl. Ministerstva školstva a kultúry č. 130/1958 Ú. l., o finančnom a hmotnom zabezpečení učňov, vydaná na základe § 1 zák. č. 244/1948 Zb., o štátnej mzdovej politike a § 2 vl. nař č. 27/1951 Zb. o riadení štátnej mzdovej politiky a zriadení štátnej mzdovej komisie. Podľa tejto vyhlášky (zrov. § 1 až 3) finančné zabezpečenie 1) má povahu pracovnej odmeny učňa. Vzhľadom k tejto povahe nároku učňa nemôže podnik so zreteľom k uzneseniu sekretariátu Štátnej mzdovej komisie (čiastka 39/1957 Ú. l.) požadovať vrátenie čiastok vyplatených učňovi z titulu finančného zabezpečenia.

3. Nárok na zaplatenie náhrady za poskytnuté bezplatné hmotné zabezpečenie učňa:

Toto hmotné zabezpečenie (bezplatné ubytovanie a stravovanie, úplné alebo čiastočné) sa neposkytuje všetkým učňom, ale predovšetkým miba učňom niektorých preferovaných oborov zvlášť dôležitých pre rozvoj národného hospodárstva, a to z náborových dôvodov (zrov. § 4, 5, 11 vyhl. č. 130/1958 Zb.). Neide tu o naturálnu zložku mzdy, teda o súčasť pracovnej odmeny učňa. to plynie z § 3 vyhl. č. 44/1959 Ú. l., o nemocenskom poistení a o dôchodkovom zabezpečení učňov, podľa ktorého hodnota naturálnych pôžitkov (hmotného zabezpečení) poskytovaných učňovi sa nezapočítava do zárobku podľa ods. 1 cit. par., tj. do zárobíku započítateľného podľa všeobecných predpisov pre stanovenie nemocenského, podpory pri ošetrovaní člena rodiny a peňažitej pomoci v materstve, a ďalej i z ustanovenia § 11 vyhl. č. 130/1958 Ú. l., podľa ktorého pre účel dane zo mzdy sa považuje toto plnenie za štipendium. Vzhľadom k tejto povahe bezplatného hmotného zabezpečenia a ďalej vzhľadom k tomu, že učebný pomer je svojou povahou a účelom v mnohom blízky žiakovskému pomeru na odbornej škole - nepochybne nemožno požadovať náhradu nákladov od študenta odbornej alebo vysokej školy, ktorý hoci i vlastnou vinou štúdium nedokončí, neprichádza o úvahy ani

uplatnenie nárokov na vrátenie poskytnutých pracovných ulav u účastníkov mimoriadnych foriem štúdia - nevzniká podniku nárok na vrátenie náhrady za poskytnutú bezplatné zabezpečenie v prípade, že učeň predčasne a bezdôvodne opustí učilište (event. v prípade, že mu bola daná výpoveň podľa § 12 ods. 1 písm. b) zák. č. 89/1958 Zb.).

4. Nárok na vrátenie osobného vybavenia poskytnutého učňovi, resp. na zaplatenie jeho peňažnej náhrady:

Osobné vybavenie sa poskytuje učňom iba výnimočne z dôvodov náborových (napr. uniformy hornických učňov). Preto tu niet všeobecnej úpravy; boli vydané špeciálne predpisy len pre niektoré hospodárske odvetvia (napr. smernice Ministerstva palív č. 95 zo 17. 6. 1958).

Osobné vybavenie sa poskytuje v priamej súvislosti so záväzkom učňa z učebnej zmluvy vyučiť sa niektorému povolaniu a potom pracovať v tomto povolaní. Ak tento predpoklad nie je splnený, odpadá i dôvod, aby si učeň i naďalej podržal toto vybavenie. Preto má podnik nárok na vrátenie osobného vybavenia in natura, resp. na zaplatenie peňažitej náhrady tohto vybavenia v čiastke, zníženej o hodnotu predstavujúcu opotrebenie.

Nárok na vrátenie osobného vybavenia poskytnutého učňovi, resp. na zaplatenie jeho peňažitej náhrady sa posudzuje v prvom rade podľa špeciálnych predpisov; ak by nebolo špeciálneho predpisu, platilo by ustanovenie o osobnom vybavení, bolo by treba nárok na vrátenie osobného vybavenia posudzovať podľa ustanovenia § 360 a nasl. občianskeho zákona o bezdôvodnom obohatení. Pretože sa v tomto prípade právny dôvod plnenia, ktorý podnik poskytol učňovi, zakladá na učebnej zmluve a znáša osud učobného pomeru, je vznik nároku podniku proti učňovi z bezdôvodného obohatenia podmienený odpadnutím takého právneho dôvodu. Ak chce preto podnik uplatniť úspešne svoj nárok z bezdôvodného obohatenia proti učňovi, musí dôjsť najprv k platnému zániku učebného pomeru (teda k platnej výpovedi, resp. k platnému predčasnému rozviazaniu učebného pomeru; učebný pomer sám nezaniká totiž tým, že učeň svojvoľne opustí učilište). Zánikom učebného pomeru odpadne dôvod, z ktorého podnik poskytoval učňovi plnenie a podnik môže úspešne uplatniť nárok proti tomu, kto bol takým poskytnutím plnenia bezdôvodne obohatený (§ 360, 361 obč. zák.).

5. Nárok na vrátenie pracovného vybavenia:

Ak bolo poskytnuté učňovi pracovné vybavenie (ochranné odevy, nástroje a iné predmety), zodpovedá učeň za ich stratu podľa § 5 odst. 1 zák. č. 71/1958 Zb., ak mu boli tieto predmety zverené na písomné potvrdenie. Ak nepotvrdil učeň písomne prevzatie týchto predmetov, zodpovedá za ich stratu podľa § 2 a § 6 (§ 5 ods. 2 cit. zák.); tak iste zodpovedá v prípade poškodenia týchto predmetov.

6. Nárok na náhradu škody na pracovných alebo výrobných zariadeniach:

Pokiaľ učeň spôsobil v dôsledku bezdôvodného rozviazania učebného pomeru alebo výpovedi podľa § 12 ods. 1 písm. b) zák. č. 89/1958 Zb. škodu na prevádzkových alebo výrobných zariadeniach (napr. tým, že nedokončil určitý výrobný proces a nebola za neho okamžitá náhrada), je tu nárok na náhradu škody podľa zák. č. 71/1958 (§ 2, 6), event. podľa občianskeho zákona (§ 16 odst. 1 zák. č. 71/1958 Zb.).

Na záver treba zdôrazniť, že podnik musí vyvinúť zo svojej strany všetko úsilie, aby učeň, ktorý bezdôvodne opustil učilište, sa vrátil do učilišťa a že tiež výpovedi podľa § 12 ods. 1 písm. b) zák. č. 89/1958 Zb. musí predchádzať výchovné pôsobenie na učňa, a to tak zo strany podniku, ako aj zo strany závodného výboru ROH. Musí teda dôjsť v plnom rozsahu výrazu výchovné pôsobenie zákona, ktorý je základným znakom nového pracovného práva (porov. smernice pléna NS Pls 2/60, uver. pod

č. 27/1960 Zbierky rozhodnutí čs. súdov).

1) Podľa vyhlášky Ministerstva školstva a kultúry č. 130/1958 Ú. l., o finančnom a hmotnom zabezpečení učňov, a podľa smerníc ústredných úradov a orgánov k vykonaní tejto vyhlášky sú to v prípravnom období mesačná odmena a v období odborného rozvoja odmena za prácu pri odbornom výcviku (zárobok), popr. mesačná odmena.